

4. Статистична інформація щодо основних показників динаміки державного прямого та гарантованого боргу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.minfin.gov.ua>>.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© С.М. Попова, Т.В. Бодня, 2009.

УДК 657.422.:336.274.2

О.В. Топоркова, канд. екон. наук

І.В. Янчева

Т.О. Євлаш, асп.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Розглядаються актуальні питання формування обліку фінансових інвестицій. Вони є одним з найважливіших і водночас складних елементів управління підприємством. Обґрунтовано внутрішні та зовнішні чинники, які впливають на фінансові інвестиції. Запропоновано класифікацію фінансових інвестицій в обліку та звітності, а також проведено оцінку фінансових інвестицій.

Рассматриваются актуальные вопросы формирования учета финансовых инвестиций. Они являются одним из важнейших и в то же время сложных элементов управления предприятием. Обоснованы внутренние и внешние факторы, которые влияют на финансовые инвестиции. Предложена классификация финансовых инвестиций в учете и отчетности, а также проведена оценка финансовых инвестиций.

The actual questions of forming of account of financial investments are examined in the article. They are one of major and at the same time of difficult custom controls by an enterprise. The grounded internal and external factors influence on financial investments. Classification of financial investments in an account and accounting is offered, and also the conducted estimation of financial investments.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний стан економіки України потребує вирішення цілої низки питань щодо поліпшення інвестиційного клімату в країні. Успішне проведення реформ в цій сфері неможливе без ефективної інноваційно-інвестиційної політики, перебудови економіки з метою створення сприятливого інвестиційного середовища. Ринкові перетворення в Україні потягли за собою реформування підходів щодо аналізу інвестиційної діяльності. Визначення поняття, економічного змісту і знання об'єктів інвестицій є основою управлінського обліку інвестицій, одним із головних напрямів ефективного управління ними і отримання позитивних результатів від інвестиційної діяльності. Розвиток інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання відіграє найважливішу роль у підвищенні

технічної озброєності виробничого потенціалу та конкурентоспроможності підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробці питань організації бухгалтерського обліку фінансово-господарської діяльності з використанням інвестицій, присвячені праці вчених економістів: І.М. Вознесенської, Л.О. Вороніної, С.Ф. Голова, В.В. Ковальова, Е.М. Євстигнеєва, В.Д. Прилюка, Л.Г. Раффінга, В.В. Смирнова, В.В. Федорова, Д.І. Чернова, С.М. Шапігузова, Л.З. Шнейдмана та ін. Методичні підходи до аналізу ефективності інвестицій розкрито у працях зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів: Л. Крушвица, А. Хелферта, Г. Бирмана, Ю. Блеха, Ю. Бригхема, А. Гойло, О.С. Стоянової, І.А. Бланка, Е.М. Четиркіна, В.В. Ковальова, В.І. Решецького, М.М. Тренова, І.М. Ушакової та ін.

Мета та завдання статті. Метою написання статті є визначення чинної теорії та практики інвестиційної діяльності в Україні та розробка рекомендацій і пропозицій щодо уточнення категорійно-понятійного апарату, фінансового, інформаційного та організаційного забезпечення інвестиційної діяльності підприємств, вдосконалення методики обліку і аналізу інвестицій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інвестиції та її розкриття у фінансовій звітності визначаються П(С)БО 12 “Фінансові інвестиції”. Підприємства утримують інвестиції виходячи з різних міркувань. Для одних вони є основним джерелом доходу, інші підприємства лише інколи вдаються до використання такого інструменту з метою розміщення тимчасово вільних грошових коштів або майна. Деякі види інвестицій не є ні чим іншим, як борговим зобов’язанням перед підприємством.

Під фінансовими інвестиціями розуміють активи, що утримуються підприємством з метою збільшення прибутку, зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора. Таким чином, основним чинником віднесення активів до категорії “фінансові інвестиції” є очікуване збільшення економічних вигод для інвестора.

В обліку і звітності потрібно користуватися тими ж критеріями, що і у разі визнання будь-якого іншого активу, тобто: можливість отримання в майбутньому економічної вигоди, або достовірною оцінкою. П(С)БО 12 не містить загальної класифікації інвестицій, а лише визначає деякі особливості обліку різних видів [3].

У Балансі відповідно до вимог П(С)БО 2 “Баланс” фінансові інвестиції класифікуються на довгострокові та поточні. Базою для їх групування на ці дві групи можна вважати період з дати Балансу до дати їх погашення (рис. 1).

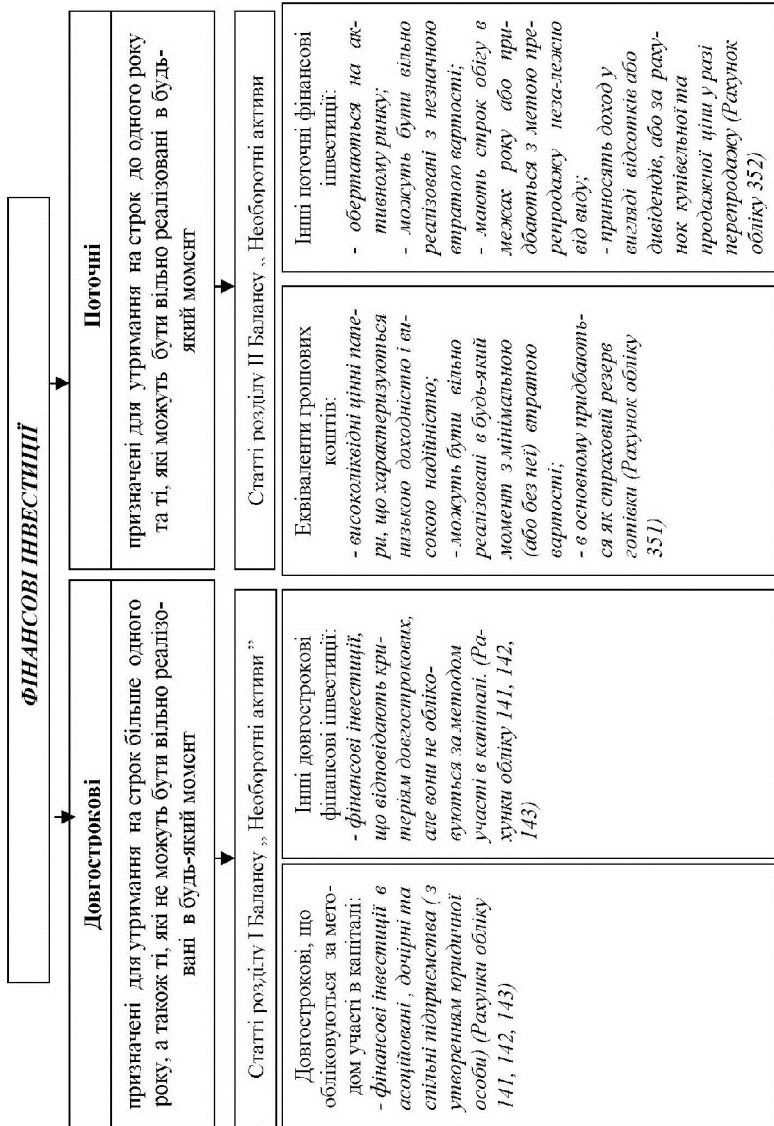

Рисунок 1 – Класифікація фінансових інвестицій в обліку та фінансовій звітності.

Оцінка інвестицій здійснюється за кожною інвестицією. П(С)БО 12 визначає правила оцінки інвестицій на дату первісного визначення та на дату Балансу. Першим кроком у роботі з фінансовими інвестиціями є їх придбання, а в бухгалтерському обліку – первісна оцінка. Під час оприбуткування фінансові інвестиції оцінюються і відображаються в обліку за собівартістю. Порядок визначення собівартості фінансових інвестицій залежно від умов її надходження відображено у табл. 1.

Таблиця 1 – Формування собівартості фінансової інвестиції залежно від умов її надходження

Умови надходження фінансової інвестиції	Особливості формування собівартості
Придбання за грошові кошти	Ціна придбання + комісійні винагороди + податки, збори, обов’язкові платежі + інші витрати, безпосередньо пов’язані з придбанням фінансової інвестиції
Обмін на цінні папери власної емісії	Справедлива вартість
Обмін на інші активи	Справедлива вартість переданих активів

На дату складання Балансу процедура оцінки фінансових інвестицій буде істотно відрізнитися від процедури первісної оцінки та буде безпосередньо залежати від частки інвестора у статутному капіталі об’єкта інвестування та мети інвестування. На дату балансу фінансові інвестиції оцінюються трьома методами: справедлива вартість; амортизована собівартість; метод участі в капіталі.

Виділяють наступні об’єкти інвестування:

1. Фінансові інвестиції, що придбані та утримуються виключно для продажу. Дані інвестиції відображаються на дату Балансу наступним чином (пп. 8-9 П(С)БО 12): за справедливою вартістю; за собівартістю з урахуванням зменшення корисності інвестиції. Втрати від зменшення корисності інвестиції в обліку відображаються записом:

Дт 975 “Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій”.

Кт 143 “Інвестиції непов’язаним сторонам”.

2. Фінансові інвестиції, які утримуються підприємством до їх погашення (інвестиції в боргові цінні папери та акції), – відображаються за амортизованою собівартістю, яка враховує часткове списання фінансової інвестиції внаслідок зменшення її корисності та збільшеної (зменшеної) на суму накопиченої амортизації дисконту (премії).

3. Фінансові інвестиції в асоційовані, дочірні підприємства, в спільну діяльність оцінюються наступним чином: за вартістю, визна-

ченою за методом участі в капіталі; за справедливою вартістю (або собівартістю – якщо справедливу вартість визначити неможливо).

У міжнародних стандартах, зокрема у МСБО 28 “Облік інвестицій в асоційовані компанії” і МСБО 31 «Фінансова звітність» про частки у спільних підприємствах”, участь у капіталі визначається як метод обліку, згідно з яким інвестиція первісно відображається за собівартістю, а потім коригується відповідно до зміни частки інвестора в чистих активах об’єкта інвестування після придбання. У Звіті про прибутки і збитки відображається частка інвестора в результатах діяльності об’єкта інвестування.

Більш чітке і зрозуміле трактування методу участі в капіталі дають національні стандарти обліку. Так, за П(С)БО 3 “Звіт про фінансові результати” це є метод обліку інвестицій, згідно з яким балансова вартість інвестицій відповідно збільшується або зменшується на суму збільшення або зменшення частки інвестора у власному капіталі об’єкта інвестування. Цей метод забезпечує зіставність між даними неконсолідованого звіту материнської компанії і звіту, якщо б він був консолідований з дочірньою, асоційованою фірмою.

Метод участі в капіталі дає змогу відобразити в обліку і звітності інвестора зміну величини фінансової інвестиції за результатами діяльності об’єкта інвестування, навіть, якщо у звітному періоді не було розподілу прибутку останнього і не нараховувалися дивіденди.

Облік за методом участі в капіталі зводиться до того, що на дату балансу фінансові вкладення інвестора відображаються за вартістю, яка визначається з урахуванням зміни величини власного капіталу згаданих об’єктів інвестування, крім тих, що є результатом операцій між інвестором і об’єктом інвестування. Балансова вартість інвестицій збільшується (зменшується) на суму, що є часткою інвестора в чистому прибутку (збитку) об’єкта інвестування за звітний період, з включенням цієї суми до складу доходу (втрат) від участі в капіталі. Одночасно балансова вартість фінансових інвестицій зменшується на суму отриманих (нарахованих) дивідендів від об’єкта інвестування.

Доход отриманий від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких ведеться методом участі в капіталі на рахунку 72, відображається по статті „Доход від участі в капіталі” у звіті про фінансові результати. У кінці звітного періоду він списується з дебету рахунку 72 „Доход від участі в капіталі” в кредит субрахунку 792 „Результат фінансових операцій”. Облік доходів від участі в капіталі слід організувати з врахуванням субрахунків, зазначених на рис. 2.

Аналітичний облік доходів від участі в капіталі організовується за кожним об’єктом інвестування та іншими ознаками, визначеними

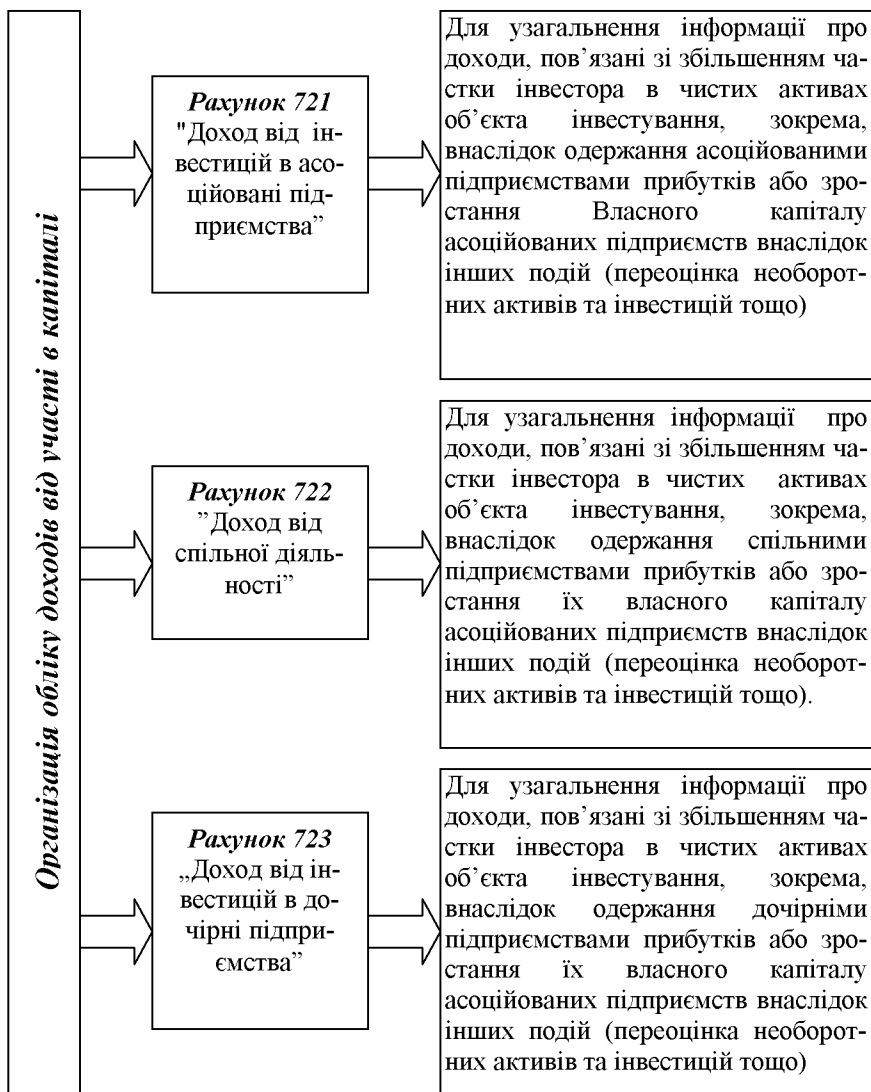

Рисунок 2 – Організація синтетичного обліку доходів від участі в капіталі

підприємством згідно з довідки бухгалтерії, відображається у журналі ордеру № 11 та в Звіті про фінансові результати. Операції з обліку довгострокових та поточних фінансових інвестицій відображаються в журналі-ордері № 3. Аналітичний облік інвестицій ведеться в розрізі видів придбаних цінних паперів та підприємств-емітентів (табл. 2).

Таблиця 2 – Аналітичний облік цінних паперів

Вид цінного папера	Аналітичний облік
Акції	За акціонерними товариствами та видами акцій із зазначенням номінальної та фактичної вартості
Акції іноземних АТ	За акціонерними товариствами та видами акцій у гривнях та в ін. валюті, в якій вони випущені
Депозитні сертифікати	У розрізі установ банку і строків відшкодування грошових коштів
Облігації	За строками, видами та емітентами, із забезпеченням можливості одержання даних про фінансові вкладення, а також валюти

Балансова вартість інвестицій також збільшується (зменшується) на частку інвестора у сумі інших змін у власному капіталі запозичених об'єктів інвестування із включенням їх до статей власного капіталу інвестора. Зменшення балансової вартості відображається тільки до досягнення нульової вартості фінансових інвестицій. Отже, правила оцінки, за якими фінансові інвестиції відображаються в балансі, узгадують наступним чином (табл. 3).

Таблиця 3 – Оцінка фінансових інвестицій у балансі

Вид інвестицій	Оцінка на дату балансу
Інвестиції, що обліковуються за методом участі в капіталі	Вартість інвестицій +(-) всі зміни у складі власного капіталу об'єктів інвестування (-) зменшення корисності
Інвестиції, які утримуються до їх погашення (облігації)	Амортизована собівартість
Інші інвестиції: справедливую вартість яких можна визначити або достовірно визначити неможливо	Справедлива вартість
	Собівартість „мінус” зменшення корисності

Відповідно до п.7 П(С)БО 12 дивіденди, відсотки, роялті та рента, що підлягають отриманню по фінансових інвестиціях, відображаються як фінансовий дохід інвестора, крім випадків, коли такі доходи не відповідають критеріям визнання доходів, встановленим П(С)БО 15 “Доход”.

Висновки. Для обліку, аналізу і підвищення ефективності управління інвестиції слід класифікувати за наступними ознаками: критерієм об’єкта вкладення капіталу, характером участі інвестора в інвестиційному процесі, відношенням до об’єкта вкладення, періодом здійснення, тривалістю терміну експлуатації інвестиційних об’єктів, ступенем взаємозв’язку, залежністю від інвесторів, характером використання капіталу, регіональною ознакою та галузевою спрямованістю. Інвестори віддають перевагу вкладенням в реальні активи, здійснюючи переважно інвестиції в основний капітал.

Формування і подальша оптимізація потреби в фінансових ресурсах для здійснення реальних інвестицій підприємства досягається за допомогою оцінювання чистої балансової чи ринкової вартості необоротних і оборотних активів. Запорукою фінансової стійкості підприємства є ефективне формування інвестиційних ресурсів із різних джерел для управління підприємством.

Список літератури

1. Про інвестиційну діяльність [Текст] : Закон України N 1560-ХІІ-ВР від 18.09.1991 р. : [зі змінами та доповненнями].
2. Про оприбуткування прибутку підприємств [Текст] : Закон України № 283/97-ВР від 22.05.1997 р. : [зі змінами та доповненнями].
3. Фінансові інвестиції [Текст] : Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 : [затверджене наказом Міністерства України від 26.04.2000 р. № 91] : [зі змінами та доповненнями].
4. Об’єднання підприємств [Текст] : Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 : [затверджене наказом Міністерства України 07.07.1999 р. № 163] : [зі змінами та доповненнями].
5. Буратинко, В. Вдосконалення методів оцінки фінансових інвестицій на основі міжнародних стандартів обліку [Текст] / В. Буратинко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2001. – № 31(1). – С. 20–27.
6. Карпушенко, М. Учет финансовых инвестиций [Текст] / М. Карпушенко // Экспресс-анализ. – 2001. – № 30. – С. 7–25.
7. Майорова, Т. В. Інвестиційна діяльність [Текст] : навч. посібник / Т. В. Майорова. – К. : 2004. – 366 с.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© О.В. Топоркова, І.В. Янчева, Т.О. Євлаш, 2009.